

ODREĐENOST KAO OSNOVA DEFINICIJE BIĆA

Luka Domjanović

Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet
luka.domjanovic@gmail.com

UDK: 111.1:111.85(091)
doi: <https://doi.org/10.7251/NOE2109033D>
Primljen: 19. 06. 2020.
Prihvaćen: 14. 10. 2020.

Ovaj članak postavlja definiciju bića kao određenost, što uključuje i nekolicinu sinonimnih pojmova. Kroz članak se pokazuje kako ta definicija odolijeva napadima analitičke tradicije (verifikabilnost i falsifikabilnost definicije bića), kako je ta definicija primordijalna (ne može se izgraditi na nekim drugim definicijama), kako je ta definicija smisljena (upravo zbog postojanja spomenutog svojstva, usuprot ozbiljnim napadima na smislenost pojma bića i na postojanje bića uopće kroz povijest filozofije) i, naposljetku, kako ta definicija zahvaća sve postojeće (bez transcendentnog 'ostatka').

Ključne riječi:

biće, definicija, verifikabilnost, svojstvo, definiens, smisao, dohvativost

1. Uvod i definicija

Ovdje pružena definicija bića kao svoju elementarnu potkrepu uzima utemeljujuće stavove Hegelove *Znanosti logike*, prema kojima neodređenost označava nebiće i, isto tako, određenost označava biće (Hegel, 1987, pp. 85–86). Dakle, ovdje derivirana definicija glasi:

Biće, tj. postojeće, jest ono što je određeno. Jer, ono neodređeno – ono čemu izostaje ikakvo određenje – nije ništa (ibid.); ono dapače nije ni 'ono', budući da nije [ničim] određeno.¹ Ono što postoji, to je i određeno, i ono što je određeno, to i postoji. Nema bića (postojećeg) gdje nema određenosti, i nema određenosti gdje nema bića (postojećeg).

Budući da je određeno, biće je razlikovano; a budući da je razlikovano, biće mora spram nečega biti razlikovano. To znači da biće mora biti odvojeno

¹ Na istom mjestu kod Hegela također se upotrebljava kopula "jest" za pojam ničega, što je pak problem koji zahtijeva neku drugu raspravu.

od nečeg drugog. Ono što postoji, to je i razlikovano (odvojeno), i ono što je razlikovano (odvojeno), to i postoji. Nema bića gdje nema razlikovanosti (odvojenosti), i nema razlikovanosti (odvojenosti) gdje nema bića.

Budući da je odvojeno, biće mora biti konačno. To znači da je postojanje nečeg drugog – tj. ostalog, ma što to bilo – ono što čini biće konačnim. Ono što postoji, to je i konačno, i ono što je konačno, to i postoji. Nema bića gdje nema konačnosti, i nema konačnosti gdje nema bića.

S obzirom na to da je ono neodređeno ‘ništa’, ono neodvojeno, ono nerazlikovano i ono beskonačno je također ‘ništa’.

S obzirom na to da je biće učinjeno konačnim – ograničeno – ostalim, ono ima granicu spram ostalog. Budući da postoji granica, ne samo da je biće ograničeno ostalim, nego je i ostalo ograničeno bićem; ne samo da je biće određeno ostalim, nego je i ostalo određeno bićem; ne samo da je biće odvojeno od ostalog, nego je i ostalo odvojeno od bića.

Dakle, i ostalo je biće, tj. postojeće. Sve je biće, i svako biće određuje (ograničava) druga bića; također, svako biće je određeno (ograničeno) drugim bićima.

2. Verifikabilnost i falsifikabilnost definicije bića

Opće tvrdnje ontologije često se odbacuju kao “nefalsifikabilne, ali i neverifikabilne” (Thornton, 2018). Takvi stavovi, koji nisu ni potvrdivi ni opovrgljivi, smatraju se besmislenima (Popper, 2002, pp. 314–315).

Uzmimo ovdašnju tvrdnju “opća forma bića je konačnost”, koja je zapravo definicija bića: “biće je konačno”. To je temeljna ontologijska tvrdnja, iz koje u ontologiji slijedi sve ostalo; dakle, ona odjednom predstavlja sve ontologijske tvrdnje tj. stavove.

Za tu tvrdnju se ne može reći da nije verifikabilna: potvrđuje se upravo svakim iskustvom; ona jedino nije falsifikabilna: ne opovrgava se nijednim mogućim iskustvom. Iako se nefalsifikabilnost neke tvrdnje inače smatra dokazom njene besmislenosti, ovdje imamo slučaj tvrdnje čija nefalsifikabilnost ipak nije dokaz protiv njene verifikabilnosti, pa tako ni protiv njene istinitosti, dakle ni protiv njene smislenosti. Ono što može biti istinito, to mora biti smisleno.

Jer, kako bi se tvrdnja “biće je konačno” opovrgnula? Zar tako da u iskustvu jednom naiđemo na nešto beskonačno i kažemo “ovo je beskonačno biće”? Reći: “nismo još naišli ni na što beskonačno, pa ne možemo reći da ono ne postoji”, isto je što i reći: “nismo još naišli ni na što nepostojeće, pa ne

možemo reći da ono ne postoji”. Beskonačno je, po definiciji, nedefinirljivo (neodredivo), tako da na njega ne možemo naići; upravo kad bismo na njega naišli, ono bi time prestalo biti beskonačno. Nemoguće je naići na beskonačnost, a jedino na što je (zaista, tj. u punom smislu) nemoguće naići je ništa.

Primjer najopćijeg stava ovdašnja definicija bića kao onog konačnog nije falsifikabilna, ali je verifikabilna svakim mogućim iskustvom i mišlju, tj. svakom mogućom danošću.

Tako stoji s istinitim najopćijim tvrdnjama: one su verifikabilne, ali *nisu* falsifikabilne. (To, ukratko, znači da stoje iznad istina prirodnih znanosti.) Budući da su verifikabilne, one su istine, a budući da su nefalsifikabilne, one su nužne.

Definicija bića, ako je istinita, verifikabilna je svime i falsifikabilna ničime, jer za postojanje nema kontraprimjera.

“Biće je ograničeno” je smislen stav, jer njegov definiendum (prvi dio te definicije, odnosno stava) upućuje na drugo, a ne tek sâm na sebe. Taj stav stoga nije gola tautologija, tj. nije besmislica kao što su to stavovi “biće jest”, “biće postoji” ili “biće je ono što postoji” (Žunjić, 1984, p. 68).

Taj stav se još može optužiti za neverifikabilnost i nefalsifikabilnost.

Da taj stav nije verifikabilan, potpuna je besmislica. On je upravo posvuda verifikabilan: određenost / ograničenost je jedino na što možemo ukazati kao na opću karakteristiku bića, tj. kao na karakteristiku svakog bića; to je upravo posvuda provjerljivo.

Da taj stav nije falsifikabilan, potpuno je točno. Upravo to što je on *posvuda* verifikabilan razlog je tome što on *nikako* nije falsifikabilan. On je najopćiji stav, tj. odnosi se na sve, i mogao bi se opovrgnuti jedino ničim. No, to je baš ono što pokazuje njegovu univerzalnu istinitost, jer ‘neodređeno’ / ‘neograničeno’, koje bi jedino opovrgnulo taj stav, znači upravo ‘ništa’.

Najopćiji stav ni ne može biti falsifikabilan ako je istinit. I, s druge strane, ako je istinit, on je univerzalno verifikabilan.

Na pitanje “Što je biće?” može se odgovoriti i preko pitanja: “Što znači biće?”, jer oba pitaju za definiciju bića. Dakle, da bismo došli do odgovora na prvo pitanje, treba odgovoriti na ovo drugo. Međutim, još prije toga, treba odgovoriti i na treće pitanje: “Što znači značenje (smisao)?”

Definicija smisla dana je ranije: smisljeno je ono što ukazuje na nešto drugo, a ne tek na sebe samo. Dakle, definicija bića ne smije biti tek “biće je biće” ili “biće je ono što jest”; ona mora ukazivati na neki drugi – općeprihvaćen kao drugačiji, i tek naknadno s bićem izjednačen – pojam od onoga koji se definira. Zato definiram: biće znači ono ograničeno, ono odvojeno od ostalog. To, dakle, sad ujedno i jest biće; to je definicija bića.

Ta definicija, ograničenost bića tj. odvojenost bića od ostalog, brani se na sljedeći način: neka se ukaže na protuprimjer: na neko biće koje nije ograničeno ili odvojeno od ostalog. Ili, neka se ukaže na *bilo što* – jer upravo to je biće, tj. bilo što je biće – što nije ograničeno. Na to se, naravno, neće moći ukazati, jer svako ukazivanje je ukazivanje (pokazivanje) upravo na neku granicu. Dakle, ova definicija bića je neopovrgljiva.

Na ovakvu obranu definicije bića može uslijediti prigovor da argument iz protuprimjera nije spekulativni argument, jer ontologijska spekulacija se navodno ne bavi primjerima, nego onim najopćijim, što bi trebao biti razlog protiv nje (Quine, 1980, pp. 1–3). Međutim, bavljenje općim znači upravo bavljenje onim prisutnim kod svih primjera, tako da najveću općost postiže ono što nema nikakvog protuprimjera: ono čijoj su definiciji odgovarajući *svi* primjeri. Dakle, ova definicija bića je posve opća, ali nije besmislena, iako je to gotovo standardni prigovor ontologijskim definicijama (Carnap, 1988, p. 43).

Zanimljivo, time se ujedno obranilo ovu definiciju bića i od prigovora nefalsifikabilnosti, koji znanost uvijek upućuje ontologiji na još jedan način osim gorespomenutog. Naime, ova definicija može se gledati i kao falsifikabilna: ona upravo omogućuje protuprimjer, ako bi se jedan uopće mogao naći. Međutim, on se ne može naći.

Ako bi se sad opet prigovorilo da to upravo znači nemogućnost opovrgavanja, dakle upravo nefalsifikabilnost, tad odgovaramo da se isto može reći i za znanstvene činjenice: one koje su jednom potvrđene kao činjenice više nisu falsifikabilne; pretpostavka koja prestaje biti falsifikabilna postaje istina, i ona nije ništa manje istinita zato što *više* nije falsifikabilna. Važno je samo da je ona *a priori* falsifikabilna; no, kad se ne uzmognu naći protuprimjeri, iako je to njome (npr. ovdašnjom definicijom bića) principijelno omogućeno, njena naknadna nefalsifikabilnost više nije argument protiv nje. Tako stoji i s definicijom bića: ovdašnja definicija principijelno omogućuje opovrgavanje, ali ne može se naći primjer koji bi je opovrgnuo. Da je definicija “biće je ograničeno” principijelno (‘a priori’) falsifikabilna, to znači da nije *besmisleno* tom stavu suprotstaviti stav “biće nije ograničeno” – onako kako je stavu “biće jest” besmisleno suprotstaviti stav “biće nije” – ali je svakako *lažno*, budući da ne postoji protuprimjer ‘neograničeno biće’, što znači da se ta definicija naknadno (‘a posteriori’) ne može opovrgnuti.

Zahtjev falsifikacionizma, – zajedno sa zahtjevom verifikacionizma, tako da za oboje vrijedi sasvim isto, samo v. v. – ima priličnu manu. On, naime, traži da neka istina (i to vrijedi jednako za ‘znanstvene’ kao i za ‘ontologijske’ istine; nema ‘bitno različitih’ istina) bude opovrgljiva: traži istinu koja to ne

mora biti, koja dakle može i ne biti istina. Mogućnost opovrgavanja, tj. falsifikabilnost, znači upravo mogućnost suprotnog. Ali istina, u izvjesnom smislu, nema mogućnost ne biti istina. Ona ne sadrži mogućnost svoje suprotnosti, dakle ni opovrgavanja; ona je neopovrgljiva. Ako nešto jest, ono – u izvjesnom, i to vrlo jasnom i ovdje naznačenom smislu – ne može ne biti.

Ako bi netko rekao: "postoji beskonačno mnogo određenja (bića)", to ne znači ništa. Jer, kako bi se to pokazalo? To da se i ontologija bavi samo onim na što je moguće ukazati pokazuje da ona konvergira – da s njim ima zajedničku točku – svakom ljudskom bavljenju, dakle i znanosti. To što ontologija stoji na granici falsifikacionizma / verifikacionizma samo pokazuje da je ona najopćenitija.

3. Primordijalnost definicije bića

Temeljni ili primordijalni pojmovi – eklatantan primjer je pojam 'biće', ali takvi su i pojmovi 'odnos', 'ništa', možda i 'razlog' itd. – jesu, ako je to uopće potrebno naglašavati, aksiomatski. Za takve pojmove mi imamo samo njihova značenja, a ne i dokaze, tj. ne izvodimo ih iz ostalih pojmova (Audi, 1999, p. 65). Štoviše, nemamo čak ni dokaze *da* oni znače to i to. (Značenje se *pridaje*, a ne dokazuje.) Takvi pojmovi i njihove definicije, baš poput aksioma posebnih znanosti, jednostavno se trebaju prihvaćati kao dani; na njima se tad mogu graditi svi daljnji, razvijeniji pojmovi. Definicije razvijenijih pojmova mogu se osporavati, a ono što se kod njih osporava je način na koji su sagrađene; definicije temeljnih pojmova ne mogu se osporavati, jer one nisu sagrađene ni na čemu drugome. Primordijalna značenja naprosto se prihvaćaju, a sva odvedenija značenja oslanjaju se potom na njih.

Ako prihvatimo značenja primordijalnih pojmova (ako se otvoreno ili prešutno slažemo oko tih značenja), onda dobivamo istine koje iz njih slijede, tj. opis svijeta (npr. znanstvene istine). Dakle, da bi ovo potonje bilo moguće, mi prvo moramo pridati značenje primordijalnim pojmovima, npr. onom bića; a to značenje se ne dokazuje, nego naprosto znači. Ako bi netko prigovorio da je to proizvoljnost, tad je proizvoljno i sve što iz toga – a bez osvrta na to – slijedi; dakle i znanost, svakodnevni jezik itd. Na gore opisan način, tj. iz aksioma i primordijalnih pojmova, gradi se svaki dokazivi sistem i uopće svaki jezik.

Ontologija bi trebala biti aksiomatika jezika uopće, što znači da se ona treba baviti najapstraktnijim dijelom jezika, tj. primordijalnim pojmovima. Ona mora utvrđivati *što* znače primordijalni pojmovi i, također, utvrditi to

da oni mogu samo značiti, a ne i biti dokazani (izvođenjem, argumentacijom i sl.). Primordijalni pojmovi mogu, doduše, biti pokazani kao dobro upotrebljeni i smisleni (opskrbljeni značenjem), kao što je učinjeno u prethodnom poglavlju. Naravno, primordijalni pojmovi utemeljeni su u primordijalnim bićima: takvo je, eklatantno, biće uopće. Otud opravdanje da se ovdašnji pojam bića uopće postavi kao aksiom.

Kao što se već odavno predlažu partikularne aksiomatike (npr. matematičke i logičke), tako se može predložiti i univerzalna aksiomatika (Halbach i Leigh, 2018). Ako se pokaže da je smisljeno govoriti o onom najapstraktnijem, tad je takva univerzalna aksiomatika – prvenstveno definicija bića iliti postojećeg, a potom i definicije ostalih pojmova vrlo visoke razine apstrakcije – barem principijelno moguća. ('Principijelno', to znači da je pokušaj da se ponudi definicija bića smislen, bez obzira na to je li točan, iako tvrdim i to da je ovdašnja definicija točna.) Takva aksiomatika tad se mora odnositi na sve postojeće, neovisno o tome što postoji, tj. što se sve može otkriti u postojanju.

Ontologija, koja je takva aksiomatika, stoga mora biti apriorna. To znači da za sve postojeće mora postojati osobina (određenje, svojstvo, karakteristika, atribut) po kojoj je ono postojeće; dakle, sva bića moraju dijeliti tu – barem jednu, ali i samo jednu, o čemu više u idućem poglavlju – osobinu, koja sačinjava definiciju bića (kao njen definiens, tj. drugi dio definicije). Sve što će se tek otkriti, tj. sve što će se tek ispostaviti kao biće, i sve što se uopće može otkriti **već** mora imati tu osobinu i stoga biti obuhvaćeno pojmom bića: definicijom postojećeg. Na taj način je ontologija apriorna. Ona mora biti apriorna i epistemološki apriornome, ako tako nečeg ima, dakle ako se i apriorno mogu otkriti neka bića – npr. matematičkim putem, pod uvjetom da je on aprioran. Ono što tako otkrivena bića čini postojećima mora već biti dano. Ontologija je apriorna kako bićima koja dohvaćamo 'empirijski', tako i onima koja dohvaćamo 'apriorno'. Ontologijski pojam postojećeg mora se odnositi na svako moguće biće – dakle i ono koje će tek biti otkriveno, na bilo koji način.

Ono što tu mora biti apriorno jest opća ontologijska forma, tj. opća forma bića, tj. način na koji se postoji. Mi već moramo znati kako će 'izgledati' *sva* bića koja ćemo [potencijalno] otkriti; jer, *kako bismo ih inače prepoznali* – kako inače znamo *da ćemo* ih prepoznati – kao upravo bića, tj. kao nešto postojeće? Moramo in principio znati opću formu bića, tj. način na koji svako biće mora postojati, neovisno o tome što ne moramo empirijski otkriti svako biće. Ontologija je u tom smislu prethodeća svakom drugom načinu istraživanja svijeta, npr. svakodnevnom ili znanstvenom iskustvu, ali i logičkom ili matematičkom izvođenju.

U ovdašnju definiciju bića – kao i njoj kontrarnu definiciju ničega, koja je također dana, iako u najkraćim crtama – moglo bi se posumnjati kao u baš aksiom; jer, iako se ona ne dokazuje, ipak se oprimjeruje (budući da, ako dajem definiciju, moram moći razložiti o čemu govorim, a to činim upućivanjem na primjere): ‘ništa’ se oprimjeruje ukazivanjem na neodvojenost (neodređenost, neograničenost), ‘biće’ pak ukazivanjem na odvojenost (određenost, ograničenost).

Međutim, zašto se aksiom ne bi smio oprimjeriti? On se, štoviše, treba moći oprimjeriti; a najobuhvatniji aksiomi moraju se oprimjeriti na svemu (kako je to pokazano u 2. poglavlju). Aksiomi se jedino ne smiju moći dokazati, tj. ne smiju slijediti iz nečeg drugog; oprimjerivati se, pak, moraju univerzalno.

4. Definiens definicije bića

Mora postojati svojstvo (osobina) koje je zajedničko svemu; u suprotnom, mi ne bismo imali pojam koji se može primijeniti na sve: pojam bića ili postojećeg. Jer, pojam – ili, radije, njegova definicija – konstruirana je tako da, ako treba biti a) smisljena i b) istinita, tad mora imati definiens koji a) razlikuje se od njezina definienduma i b) pokriva sve što potpada pod tu definiciju, odnosno pod njen pojam (Margolis i Laurence, 2019). Što je to što pokriva sve što potpada pod pojam, tj. sve predmete koji potpadaju pod pojam? Naravno, to je svojstvo ili svojstva koja se mogu naći na svim tim predmetima. Svojstvo koje se može naći na svim predmetima pojma ‘biće’, odnosno na *svemu*, jest određenost. To svojstvo, kao definiens pojma bića, ujedno a) razlikuje se od definienduma svog pojma (‘biće’) i b) pokriva – odnosi se na – sve predmete tog pojma (bića).

Budući da *postoji* pojam koji se može primijeniti na sve, postoji i svojstvo koje je zajedničko svemu. Vrijedi i obrnuto: ako postoji svojstvo koje je zajedničko svemu, tad mora postojati i pojam koji se može valjano primijeniti na sve.

No, kako možemo znati da je to svojstvo *jedino* svojstvo pojma ‘biće’? Činjenica da mora postojati svojstvo ili svojstva nekog pojma – uključujući tu pojam bića – koja se odnose na sve što potpada pod taj pojam slijedi iz strukture pojmova uopće; naime, pojmovi se moraju konstruirati tako i nikako drugačije: mora postojati ono (neko svojstvo ili svojstva) što se može apstrahirati iz svih predmeta nekog pojma ako ti predmeti trebaju biti valjani predmeti tog pojma. Međutim, ništa u strukturi pojma ‘biće’ (kao ni

bilo kojeg drugog pojma) ne daje znati da mora postojati samo jedno najapstraktnije svojstvo tog pojma; to ne slijedi iz *strukture* pojma 'biće', nego iz njegovog *sadržaja*. Stoga, to da je određenost – ili bilo koji od njenih sinonima: odvojenost, ograničenost, razlikovanost itd., jer oni znače upravo isto – jedino svojstvo pojma 'biće' ne može se dokazati strukturalno ('formalno'), nego se može jedino pokazati sadržajno ('materijalno'). To je posljedica toga što je taj pojam, tj. njegova definicija, aksiom.

Prema tome, činjenica da pojam bića može imati samo jedno svojstvo demonstrirat će se koristeći jedino sadržaj tog pojma: određenost.

Kad bi pojam 'biće' imao više od jednog najapstraktnijeg svojstva, ta svojstva bila bi njegova najapstraktnija određenja; no, u tom slučaju, od tih svojstava mogli bismo dalje apstrahirati upravo njihovo svojstvo da *određuju* biće; dakle, dobili bismo upravo tek *određenost* kao najapstraktnije svojstvo bića. Stoga, kad bi bilo dva ili više 'principa' bića, od njih bi se opet moglo apstrahirati do jednog principa.

Tako se dospijeva do određenosti kao *jedinog najapstraktnijeg* svojstva pojma bića; jer, i kad bi postojala neka druga apstraktna svojstva tog pojma, od njih bismo mogli dalje apstrahirati do određenosti, što znači upravo da ta druga svojstva ne bi bila najapstraktnija svojstva. Stoga, ima jedno i samo jedno svojstvo pojma bića, a to svojstvo je određenost (odvojenost, konačnost, ograničenost, definiranost itd.). Budući da je 'biće' najapstraktniji pojam, to njegovo svojstvo je najapstraktnije svojstvo: svojstvo uopće.

Kao što se pokazalo, ne može biti dva ili više 'principa' postojanja (bića); ako postoji dvoje ili više toga što je prisutno kod svih bića, onda se od toga dvoga ili više može apstrahirati ono zajedničko.

Svijet mora imati takav jedan 'princip'. To je zadano u njegovoj formi (štoviše, to nam govori o njegovoj formi, točnije, o formi unutarsvjetskoga) i nema veze s njegovim sadržajem; čim govorimo o postojećem kao o *svemu* postojećem, samim time iz tog 'svega' apstrahiramo *jedno*, koje odgovara upravo pojmu postojećeg. U suprotnom ne bismo imali za sve vrijedeći pojam – jedan pojam – postojećeg.

Može li se smatrati slučajnošću da je, ipak, neki sadržaj (određenost, ograničenost) ono jedno na što se svodi sve drugo? Možda, u smislu da je baš to (naime baš određenost, ograničenost, odvojenost) ono jedno, ali nipošto u drugom smislu: naime, u smislu u kojem nešto mora biti – prema gore rečenom – ono jedno na što se sve postojeće može svesti.

5. Smislenost definicije bića

Nema nikakve potrebe *dokazivati* da je 'biće' / 'postojeće' najapstraktniji termin. Dovoljno je *koristiti* taj termin za ono najapstraktnije. Drugim riječima, dovoljno je imati termin koji se odnosi na sve, i već samim time taj termin jest najopćenitiji (kao i najapstraktniji; jer, iako 'apstraktno' i 'općenito' nisu isto, u prethodnom poglavlju je postalo jasno da ono najapstraktnije ujedno mora biti ono najopćenitije, i v. v.) termin.

Ovdje nije upitno koji *termin* koristimo za ono najapstraktnije, nego prije može li taj termin biti *pojam*, tj. može li imati značenje. Dakle, ono što je ovdje upitno jest smislenost / postojanje najapstraktnijeg pojma / bića. Ovi pojmovni parovi su ovdje međuzamjenjivi. Jer, postojanje nekog pojma ovisi o njegovoj smislenosti; pojam koji nema smisao nije pojam, tj. ne postoji. Također, pojam koji postoji je biće; stoga, ako pojam 'biće' ima smisla, tad je pojam 'biće' biće, dakle, tad najapstraktnije biće postoji, unatoč historijski veoma poznatim i ozbiljnim protivnicima smislenosti (Wittgenstein, 1987, pp. 83–87), odnosno postojanja (Hegel, 1987, p. 85) tog pojma / bića.²

Dosad se pokazalo kako jedan takav pojam može biti smislen (tako što ukazuje; vidi poglavlja 2. i 4. ovdje) i što je najapstraktnije svojstvo na koje se ukazuje takvim pojmom (to je određenost; vidi definiciju ovdje). Onima koji bi htjeli dovesti smislenost (odnosno postojanje) pojma bića (odnosno bića uopće) u pitanje, stoga, preostaje još samo jedan put: oni moraju dovesti u pitanje postojanje najapstraktnijeg svojstva, tj. onoga na što se ukazuje najapstraktnijim pojmom.

Rješenje tog pitanja iznenađujuće je jednostavno. Prvo, ono najapstraktnije postoji naprosto zato što postoji gradacija od konkretnog prema apstraktnom; budući da je tako, bez obzira na to koja je ukupna kvantiteta gradacije, nešto mora biti najviši 'gradus', tj. ono najapstraktnije; dakle, to nešto mora postojati. Drugo, najapstraktnije svojstvo (svojstvo uopće) postoji naprosto zato što postoje svojstva; ako priznajemo postojanje svojstava, tad također priznajemo da znamo što 'svojstvo' (ili 'posjedovanje svojstava') znači, tj. da pojam 'svojstvo' ima smisla, tj. da *svojstvo uopće* postoji.

Najapstraktnije svojstvo je posjedovanje svojstava uopće, ili, što je isto, najapstraktnija određenost je određenost uopće. Apstrahiranjem od svih svojstava / određenja, dospjeli smo do najapstraktnijeg određenja, umjesto da dospijemo do nikakvog određenja iliti neodređenosti. Apstrahirati znači

² Budući da se takvo pitanje na ovom mjestu gotovo automatizmom postavlja, ovdje moram dodati da nema nikakve razlike postoji li biće 'samo kao pojam' ili nekako drugačije, jer neki pojam, ako je *smislen*, svakako *postoji*, što znači da je taj pojam također *biće*.

apstrahirati određenja. Dakle, ako nema određenja do kojeg se apstrahira, nema ni same apstrakcije; prema tome, nikakvim apstrahiranjem ne može se dospjeti do *ničega*, a, isto tako, najveća apstrakcija *nije* 'ništa'. Samim time što razumijemo što najapstraktnije svojstvo / određenje znači, priznajemo da ono *postoji*. Kad ono najapstraktnije ne bi postojalo, ne bismo mogli ni apstrahirati do njega: ne bismo uopće mogli razumjeti što 'određenost' ('odvojenost', 'svojstvo', 'definiranost' itd.) znači.

Uzgređ: već razumijevanjem nečega možemo biti sigurni da to nešto ima značenje; jer, 'razumjeti' znači upravo razumjeti što nešto znači.

'Biti' znači biti odvojeno (razlikovano, određeno, ograničeno, svojstva-posjedujuće, definirano itd.), stoga 'biti' (kao i 'biće', 'postojeće', 'postojati', 'postojanje' itd.) očigledno ima značenje; taj termin upućuje na nešto, umjesto da ne upućuje ni na što, i zato je taj termin ujedno pojam. Pojam bića je smislen. To još uvijek ne znači da je smisleno reći "biće postoji", jer to je i dalje puka tautologija, no svakako je smisleno definirati biće.

Prema svemu gorenavedenom, najapstraktnije biće nije lišeno svakog određenja nego upravo suprotno: ono je apstrahirano do određenja uopće; stoga, ono nije 'ništa': ono nije neograničeno, nego je ono ograničenost uopće. Njegovo određenje je njegova granica, i stoga je ono – budući da ima granicu – također singularno biće. (Primjerice, pojam bića je razlikovan, prvo, spram svih ostalih pojmova i, drugo, spram svih ostalih bića; dakle, budući da je razlikovan, on je biće.) To je ono najapstraktnije biće, jer nešto mora biti najapstraktnije, i to nešto mora biti biće. Stoga, ono pripada skupu svih bića, tj. svijetu.

Svako biće je singularno biće, budući da je svako biće razlikovano spram ostalog. Takav je i najopćiji pojam. Pojam bića odnosi se na svako pojedinačno biće. Da nema pojedinačnog od kojeg se apstrahira, ne bi bilo ni apstrakcije do pojma bića; no, te apstrakcije također ne bi bilo da sama nije nešto pojedinačno (singularno, određeno spram ostalog).

Za ontologiju bi razmatranje općeg trebalo biti vrednije od razmatranja pojedinačnog. No, pojedinačno uvjetuje opće: opće se mora odnositi kako na svako pojedinačno tako i na svako *pojedinačno* ('pojedinačno' se implicitno nalazi već u tom 'svako'). U srži najapstraktnijeg već je pojedinačnost, i to na obje strane apstrahiranja: apstrakcija uvijek apstrahira iz onog pojedinačnog i također na ono pojedinačno – ni sama apstrakcija ne može biti ništa drugo doli singularija iliti pojedinačnost.

Upravo time što pitamo za sve, za što još kažemo "sve postojeće", znamo da je 'postojeće' ('biće') najapstraktniji denominator. Mi jednostavno *kažemo* "postojeće" za ono najapstraktnije; to ne trebamo *dokazati*, već to slijedi iz

načina na koji upotrebljavamo jezik. Kako znamo da je baš biće najapstraktniji pojam? Tako što ono obuhvaća sve. A što je sve? Sve je svako postojeće, tj. svako biće. I tu se nalazi odgovor: mi imamo pojam biće (postojeće) za ono pod što potpada svako pojedinačno, i zato je to najapstraktniji pojam. Biće zaista *jest* najapstraktniji pojam koji imamo; jer, kad to ne bi bilo, ne bismo ga upravo imali kao takav pojam.

Iz istog razloga je sintagma 'čisto biće' puka tautologija. Jer, u toj sintagmi 'čisto' znači 'najapstraktnije', a za to već imamo pojam 'biće' (to najapstraktnije jest upravo biće). 'Čisto' i 'biće' u sintagmi 'čisto biće' upućuju na isto, naime na najveću apstrakciju; stoga se ta sintagma svodi na jedno od toga dvoga, na reprezentativniji termin za taj pojam: na 'biće'.

Sve ovo *ovdje* nazivamo postojećim; čak ga i ne moramo tako nazivati, ali ga takvim *smatramo*. Mi ga naprosto imamo, tj. svega ovoga naprosto ima, i protiv toga ne može nikakav skepticizam. I ako bi riječ 'postojanje' mogla imati ikakvo značenje, ona ga ima upravo kao ovo čega ima. Kakvo drugo svjedočanstvo imati za postojanje, osim samog postojećeg? Ovdje nije važan termin, nego pojam: ono što pod ovim ovdje poimamo, to je postojeće.

6. Dohvativost definicije bića

Ako bi postojalo nešto nama posve nedohvativo (npr. nešto 'iza' ili 'onkraj' svijeta), ono nikako ne bi odgovaralo našim nazivima ni pojmovima, pa time ni našem nazivu za postojeće. Na takvo nešto ne bismo se mogli ni referirati kao na 'nešto', 'biće', 'postojeće' itd.; u suprotnom, takvo nešto ne bi bilo *posve* nedohvativo. Stoga, ako bismo prihvatili mogućnost 'nečeg nedohvativog', prihvatili bismo i to da *nemamo* pojam koji se odnosi na *sve*: pojam postojećeg. Drugim riječima, prihvatili bismo to da ne znamo što 'postojeće' znači, tj. da ne znamo *što znači postojati*.

Prema tome, takvo nešto ('nedohvativo', 'nemislivo', 'neizrecivo' itd.) ne može *postojati*, unatoč kriticismu i skepticizmu (Kant, 1976, pp. 215–216); ili, ono ne može biti 'to', 'nešto' niti 'biće', budući da se na 'njega' ne može primijeniti pojam postojećeg. No, ako bi takvo nešto trebalo postojati, ono bi tad moralo dijeliti najapstraktnije svojstvo sa svime ostalime, a upravo posjedovanje tog svojstva bi ga činilo postojećim i dohvativim.

Mi ipak nešto mislimo kad kažemo "postojeće" – i to mislimo ono najapstraktnije, što se mora odnositi na sve – što znači da ono mora i *značiti* postojeće. Ne može biti *drugacijeg* postojećeg; ono ne bi moglo imati *smisao* postojećeg. Stoga se ne može postojati drugačije nego upravo onako kako

smatramo da se postoji.

Ako nešto drugačije postavimo pitanje – ne kao “Što postoji?”, nego kao “Što znači postojati?” – bit će jasno kako je naš pojam postojećeg pravi pojam postojećeg. Terminu ‘postojeće’ pridajemo *značenje* najobuhvatnijeg (najopćenitijeg) i na svemu prisutnog (najapstraktnijeg), i time taj termin činimo pojmom. Taj pojam je smislen, jer on se odnosi na nešto: na najopćenitije i najapstraktnije određenje, ili na određenje koje se odnosi na sve. Ako pak sve postoji, tad također mora moći postojati ono što se odnosi na sve, a to je pojam postojećeg. (Jedino je pitanje koji termin za to biramo, tj. kojem terminu pridajemo to značenje i tako ga činimo tim pojmom: a to je upravo termin ‘postojeće’ ili ‘biće’.) Naposljetku, reći da sve postoji, što je tautologija, ujedno znači priznati da ništa nedohvativo – ništa što bi odstupalo od našeg pojma postojećeg – ne postoji.

Ne mislimo ništa (ne mislimo ni na što, ni na što ne upućujemo, ničemu ne pridajemo značenje) kad kažemo, na primjer, “beskonačnost”.

Termin ‘beskonačnost’ ni na što ne upućuje: nema toga na što on ukazuje, ili što on razlikuje, inače bi to bilo upravo izdvojeno, tj. konačno. Stoga taj termin *nije pojam*. Beskonačnost, s obzirom na naš pojam postojećeg, jest nepostojeće. Ona je upravo za nas nepostojeće; ako bi pak ono što mi ne možemo smatrati postojećim ipak trebalo na neki [nama nedohvativ] način postojati, tad stavljamo na kocku naš pojam postojanja. U tom slučaju, mi nemamo neki pojam o tome što je postojanje, tj. ne znamo postoji li se uopće. Međutim, taj naš pojam postojanja ne može promašiti; on upravo mora biti pravi pojam postojanja. Kad ne bi bio, ne bismo ga ni imali.

Ako je *išta* mislivo (i izgovorivo, jer što se može misliti, može se i izreći³), tad je sve mislivo. Jer mi, mišljenjem nečega, već imamo opću formu mislivosti (kao što i oznakom ‘nešto’ imamo opću formu izgovorivosti): onu koja se mora moći primijeniti na sve mislivo (kao i izgovorivo), naime formu *nečega*.

Sve je mislivo. Ne može biti ‘nečega’ što nije mislivo, jer mu je, već time što je na njega upućeno pomoću ‘nešto’, predana opća forma mislivosti. Time što je ono ‘nešto’, ono mora biti obuhvaćeno pojmom ‘sve’: ne može iz tog pojma ispadati, inače već po definiciji ne bi bilo ‘nešto’. Prema tome, svako ‘nešto’ obuhvaćeno je pojmom ‘sve’, i zato je sve mislivo, tj. pojmljivo, tj. dohvativo, a time i izrecivo: zato što je svako ‘nešto’ mislivo, i zato što ‘sve’ znači ništa drugo doli ‘svako nešto’.

³ Nasuprot Wittgensteinu u predgovoru *Tractatusu* (1987, pp. 23-25), koji tvrdi da je ‘govor’ pojam uži od ‘mišljenja’ (odnosno da se sve izrečeno mora moći misliti); ovdje se tvrdi da su to pojmovi jednakog opsega (iako ne i sinonimi, zbog razlike u sadržaju), odnosno da se sve mišljeno mora moći i izreći.

Dakle, ne može nas se spriječiti da mislimo (imamo) *sve* – što je kratica za ‘sve postojeće’ – time što bi se *neki* dio tog ‘svega’ proglasio nemislivim. Naime, *svaki* dio ‘svega’ je misliv. U tome bi nas se moglo spriječiti samo ako bi nas se spriječilo da mislimo (imamo) *išta*, tj. samo ako bi sve bilo nemislivo.

Dakle, može nas se spriječiti da mislimo sve postojeće samo tako da se dokaže da *niti nešto* (*ništa*) nije postojeće. Međutim, nešto je postojeće – a, slijedom gornjega, već time je sve postojeće – zato što mi *kažemo* “postojeće”: zato što je ono *dano* kao postojeće i zato što smo mi na to *uputili* kao na postojeće. Ne može se postojanje nečega opovrgnuti time da se kaže da ono nije postojeće; jer, ono jest nešto (budući da je dano i označeno kao ‘ono’), a najapstraktniji pojam toga da *nešto jest upravo neko* ‘*nešto*’ je postojanje. Ako bismo i eliminirali termin ‘postojanje’, svejedno bismo ostali s općom formom tog nečega i za nju bismo upotrijebili drugi termin; prema tome, izbacivanjem *termina* ‘postojeće’ ništa se ne bi dobilo: dobili bismo drugi termin koji bi označavao isti *pojam*. Naš pojam postojećeg uvijek bi ostao isti, bez obzira na termine. Ontologijski nihilizam – za razliku od, npr., aksiologijskog – na taj način je onemogućen.

Prema tome, *nešto* postoji, a ako *išta* postoji, tad *sve* postoji: nema toga što ne postoji. Isto tako, nema toga što nije mislivo⁴ (jer na sve primjenjujemo opću formu mislivosti: ako smo je derivirali iz ičega, derivirali smo je za *sve*); a tad ni onoga što je neizrecivo. Ako bi se dopustilo da se ne postoji, tad ništa ne postoji, niti je mislivo, niti je izrecivo. No, budući da barem nešto postoji, misli se i izriče, tad *sve* postoji, *sve* je mislivo i *sve* je izrecivo. Za *sve* troje (postojeće, mislivo i izrecivo) ista je opća forma, a ta opća forma je ‘*nešto*’: nešto je postojeće zato što je određeno, odvojeno, razlikovano, ograničeno.

Opća forma postojanja ujedno je opća forma mislivosti i izrecivosti. Ono što se misli i izriče uvijek je nešto postojeće (tj. neko biće, nevažno kakvo), stoga je najopćenitija misao i izričaj – misao i izričaj najopćenitijeg postojećeg.

Ukratko, ne postoji ništa nedohvativo. U suprotnom, to ‘nedohvativo’ je *nešto* i *postoji*, što znači da ono nije nedohvativo, tj. ono ne postoji *kao* nedohvativo, nego upravo kao dohvativo. Nešto nedohvativo moglo bi ‘postojati’ samo ako *ne bi bilo niti nešto*, što bi značilo da ne postoji. Ako nešto nedohvativo postoji, ono nije nedohvativo; ako je nešto pak nedohvativo, ono ne postoji. Dakle, nema ničeg nedohvativog.

Reći “postoji se” ili “sve postoji” jest tautologija. Ipak, ta tautologija služi

⁴ Da je to najobuhvatniji pojam, primjerice obuhvatniji i od pojma “zbijsko”, smatra i Frege (1995, p. 40).

tome da pokaže kako je sve, također, mislivo i izrecivo, jer te tvrdnje (kako se gore pokazalo) slijede iz te tautologije. To je razlog zašto ona nije *puka* tautologija i time nepotrebna, poput "ako A jest, onda A jest" (Fichte, 1974, p. 43). Time su i potonje tvrdnje ("sve je mislivo" i "sve je izrecivo") postale tautologije. Zauzvrat, one služe tome da pokažu da su tvrdnje "nešto je mislivo, a nešto nije" i "nešto je izrecivo, a nešto nije", naprotiv, kontradikcije, zbog toga što se mogu svesti na tvrdnju "nešto postoji, a nešto ne".

Reći "sve postoji", "sve je dohvativo", "sve je mislivo" ili "sve je izrecivo" je tautologija. No, reći "nešto je nedohvativo", "nešto je nemislivo", "nešto je neizrecivo" je kontradikcija: štoviše, sve takvo se svodi na "nešto je nepostojećé", što je majka svih kontradikcija.

7. Zaključak

Počevši od određenosti kao definiensa bića – i uzevši u obzir sinonimne pojmove u njihovoj najopćenitijoj upotrebi, poput razlikovanosti, odvojenosti, ograničenosti i konačnosti – pokazuje se univerzalna verifikabilnost, ali ne i falsifikabilnost ovdje dane definicije bića, što je recept koji mora vrijediti za najopćenitije pojmove, iako ne vrijedi u teoriji znanosti. Potom se prelazi na demonstraciju nemogućnosti izgrađivanja tog temeljnog pojma na nekim drugim pojmovima te na demonstraciju nužnosti postojanja svojstva koje pripada svim bićima i nužnosti da to svojstvo bude jedino svojstvo te razine općenitosti. Iz toga proizlazi i smislenost tako pružene definicije bića, koja također slijedi pravilo ne-tautolozičnosti. Za kraj je ostavljena kratka kritika nedohvativosti, pri čemu se pokazuje da sve što može postojati mora biti dohvativo barem u svojoj najopćenitijoj formi.

Literatura

- Audi, R. (ur.). (1999). *The Cambridge Dictionary of Philosophy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Carnap, R. (1988). *Meaning and Necessity. A Study in Semantics and Modal Logic*. Chicago: University of Chicago Press.
- Fichte, J. G. (1974). *Osnova cjelokupne nauke o znanosti*. Zagreb: Naprijed.
- Frege, G. (1995). *Osnove aritmetike i drugi spisi*. Zagreb: KruZak.
- Halbach, V. i Leigh, G. E. (2018). "Axiomatic Theories of Truth". *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. <dostupno na <https://plato.stanford.edu/entries/truth-axiomatic/>> (27/10/2020)

- Hegel, G. W. F. (1987). *Nauka logike I*. Beograd: Beogradski izdavačko-grafički zavod.
- Kant, I. (1976). *Kritika čistoga uma*. Beograd: Beogradski izdavačko-grafički zavod.
- Margolis, E. i Laurence S. (2019). "Concepts". *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. <dostupno na <https://plato.stanford.edu/entries/concepts/#ClAThe>> (26/10/2020)
- Popper, K. (2002). *The Logic of Scientific Discovery*. London-New York: Routledge.
- Quine, W. V. O. (1980). *From a Logical Point of View*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Thornton, S. F. (2018). "Karl Popper". *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. <dostupno na <https://plato.stanford.edu/entries/popper/>> (1/5/2020)
- Wittgenstein, L. (1987). *Tractatus Logico-Philosophicus*. Sarajevo: Veselin Masleša – Svjetlost.
- Žunjić, S. (ur.). (1984). *Fragmenti Elejaca. Parmenid-Zenon-Melis*. Beograd: Beogradski grafičko-izdavački zavod.

DETERMINATENESS AS THE BASIS OF THE DEFINITION OF BEING

Luka Domjanović

University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences
luka.domjanovic@gmail.com

The article posits the definition of being as determinateness, which also includes several synonymous notions. The article demonstrates that the definition herein resists the critique brought upon it by analytic philosophy (verifiability and falsifiability of the definition of being), that the definition is primordial (it cannot be constituted by other definitions), that a property that constitutes the notion of being is necessary, that the definition is meaningful (exactly due to the existence of the mentioned property, contrary to the serious accusations of meaninglessness of the notion of being throughout the history of philosophy) and, finally, that the definition encompasses everything that exists (without some transcendent 'residue').

Keywords:

being, definition, verifiability, property, definiens, meaning, graspability